

Téma: Komunikační kompetence dětí předškolního vzdělávání

Výzkumný problém: Vliv dramatické výchovy na rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního vzdělávání.

Výzkumná otázka: Jak ovlivňuje zapojení metod dramatické výchovy rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního vzdělávání?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jak působí zavedení prvků dramatické výchovy na oblast morfologicko-syntaktickou?

Jak působí zavedení prvků dramatické výchovy na rovinu lexikálně-sémantickou?

Jak působí zavedení prvků dramatické výchovy na rovinu pragmatickou?

Jak působí zavedení prvků dramatické výchovy na rovinu foneticko-fonologickou?

Na kterou jazykovou rovinu působí zapojení dramatické výchovy nejvíce pozitivně?

Představení tématu výzkumu: Využívání prvků dramatické výchovy v mateřských školách obohacuje o spoustu nových forem a metod. Nejen, že tyto prvky působí velmi pozitivně na celkový rozvoj dítěte, ale zejména pomáhají dětem rozvíjet komunikační kompetence, mezi které patří například výslovnost, tempo, intonace, samostatné vyjadřování, rozumění slyšenému, správná formulace otázek a zpětná reakce na ně, sledování a popsání předmětu či děje, sluchové rozlišení hlásek ve slovech apod.

Cíl výzkumu: Cílem práce je zjistit vliv dramatické výchovy na rozvoj komunikačních kompetencí dětí předškolního vzdělávání. Mezi další cíle šetření patří především poukázat na možnosti využití metod, které rozvíjí komunikační kompetence v oblasti všech rovin řeči (výslovnost, tempo, intonace, vyjadřování, rozumění řeči, formulace otázek apod.). Analyzují celkovou úroveň komunikačních kompetencí před a po výzkumu a z toho provedu potřebné závěry. Porovnáám, ve které jazykové rovině došlo k největšímu rozvoji.

Typ výzkumu: Kvalitativní – zvolila jsem kvalitativní výzkum, protože nejefektivnější metodou, jak dospět ke zvoleným cílům, je metoda pozorování a analýza dokumentů. Rozvoj komunikačních kompetencí je u každého dítěte individuální a nedá se měřit.

Metoda sběru dat: Technika aktivního pozorování, analýza dokumentů a produktů výsledků činnosti, resp. krátký informativní rozhovor s paní učitelkou/panem učitelem na téma využití prvků dramatické výchovy.

U techniky aktivního pozorování a následné analýzy výsledků činností je výhodou, že je zcela objektivní a hodnověrná, protože pozorování budu vykonávat osobně. Relativně nebudu obtěžovat, avšak mohu narušit chod ve třídě. Před samotným sběrem informací zažádám o týdenní pobyt v mateřské škole, kde budu s dětmi navazovat kontakt, abych se s nimi seznámila a při následném vlastním šetření se chovaly děti přirozeně.

Analýzou dokumentů se rozumí nahlédnutí (se svolením rodičů) do školské dokumentace, abych mohla vhodně vybrat a popsat ve své práci výzkumný vzorek. Při tomto sběru dat nenaruším chod mateřské školy, zachovám mlčenlivost. Tento sběr dat je opět hodnověrný a to za předpokladu, pokud informace v dokumentech jsou pravdivé. Předpokládá se, že ano. Zde může nastat opět problém, že rodiče nebudou ochotni svolit, abych do osobních dokumentů nahlédla.

Udělám krátký rozhovor s paní učitelkou/panem učitelem na téma zařazování prvků dramatické výchovy do činností dětí. Tento rozhovor je pouze informativní. Zjistím, že se zařazují prvky dramatické výchovy do vzdělávání.

Počet zkoumaných jednotek: 6 dětí (nejlépe 3 chlapci a 3 dívky)

Na základě několika návštěv a nahlédnutí do škol.dokumentů ve vhodné mateřské škole vytypuji nejlépe 6 dětí.

Způsob kontaktování: Zažádám rodiče o písemný souhlas, abych mohla pozorovat jejich dítě. Dále požádám příslušnou mateřskou školu o vykonání šetření. Je možné, že některý z rodičů nebude chtít dát souhlas o pozorování jejich dítěte a o nahlédnutí do jeho osobních dokumentů. Při této situaci budu muset vybrat jiný výzkumný vzorek.

Není jisté, zda zvolená instituce pro předškolní vzdělávání dá souhlas pro sběr dat pro diplomovou práci, protože ve škole budu trávit čas, který může narušit chod tříd. Za těchto

podmínek najdu jinou vhodnou mateřskou školu. (Vhodnou školou se rozumí ta mateřská instituce, ve které se zařazují prvky dramatické výchovy do vzdělávání).

Úryvek z připravovaného sběru dat, průběh výzkumu: Za dětmi budu pravidelně docházet zhruba ve třech etapách (asi po 2 měsících), kdy budu děti aktivně pozorovat při hrách, které podporují dramatickou výchovu a při činnostech, kde se projevují komunikační kompetence.

1. nejprve vytypuji mateřskou školu, ve které zažádám o souhlas vykonání výzkumné části své práce
2. ve třídách udělám krátký rozhovor s učiteli na téma zařazování prvků dramatické výchovy do činností dětí. Tento rozhovor je pouze orientační, abych vybrala třídu, ve které se prvky dramatické výchovy zařazují do výchovy. Použiji otázky: Využíváte prvků dramatické výchovy při činnostech dětí v MŠ? Jak často je využíváte? Jaké konkrétní hry s prvky dramatické výchovy využíváte? Jak děti reagují na hry s prvky dramatické výchovy? Apod.
3. zažádám o svolení rodiče, ředitele/ku a učitele/ku, ztvrdím podpisem
4. ve třídě, kde se využívají prvky dramatické výchovy, zažádám o potřebnou dokumentaci, ze které si vyberu výzkumný vzorek na základě pohlaví a dosažené úrovně vývoje (například by to nemělo být dítě, který má opožděný vývoj řeči, protože pak by už výzkum nabíral jiný směr)
5. domluvím si termíny, kdy budu navštěvovat třídu, abych se nejprve seznámila s dětmi a dále vykonala výzkum potřebný k diplomové práci
6. po domluvě začnu vypracovávat teoretickou část práce a začnu navštěvovat třídu, kde provádím pozorování. Jak už jsem uvedla, nejprve budu docházet do třídy, kde se seznámím s dětmi za účelem jejich následné spolupráce neovlivněné studem apod. Na základě prvního pozorování vyvodím závěr. Ten by měl obsahovat následné body: úroveň komunikačních kompetencí v rovině morfologicko-syntaktické, lexikálně-sémantické, foneticko-fonologické, pragmatické. Popř. analyzuji práce dětí (výtvary, malby apod.)
7. dalším bodem je působení prvků dramatické výchovy, dále budu vypracovávat teoretickou část práce,

8. dle dalšího domluveného termínu (asi po 3 měsících) navštívím opět třídu a provedu druhou fázi pozorování, ze které opět vyvodím hodnocení úrovně komunikačních kompetencí ve všech jazykových rovinách (opět analyzuji práce dětí).
9. provedu srovnání úrovně komunikačních kompetencí před výzkumem a po výzkumu a vyvodím potřebné závěry

Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu:

Některé problémy, které mohou nastat během šetření jsem už uvedla. Ředitel/ředitelka nemusí svolit, abych v jejich škole prováděla výzkum. Učitelé také nemusí souhlasit, abych v jejich třídě prováděla šetření, protože budu narušovat chod připravených činností a budu potřebovat jejich pomoc. Učitelé mohou být neochotní. Také rodiče nemusí spolupracovat a nesvolí k nahlédnutí do osobních materiálů jejich dítěte. V první řadě ale může nastat problém s vytypováním školského zařízení. V mateřské škole (nebo třídě) nemusí být využívány prvky dramatické výchovy. V takovém případě zvolím školu/třídu jinou. Dále nemusí spolupracovat děti. Abych tomuhle předešla, budu pravidelně navštěvovat třídu před výzkumem, abych se s dětmi seznámila.

Terénní poznámky: První pozorování + analýza školních dokumentů o záznamech dítěte

Lukáš:

Z logopedického vyšetření: Slovní zásoba odpovídá věku. Lukáš utvoří protiklady i bez opory obrázků, ale při kategorizaci chybí. Bez větších problémů utváří přívlastky i synonyma, plynulá řeč je ale méně srozumitelná. Mluvní apetit je přiměřený jeho věku. Chlapec dovede souvisle odpovědět na otázku, když má ale za úkol popsat obrázek, jmenuje jen jednoslovně. Zazpívá celou píseň, melodie není přesná. Chlapec dodržuje českou syntax a posoudí i grafickou správnost věty. Lukáš utvoří základní tvar zdvojnělin, stupňuje adjektiva. Obtíže mu činí zejména používání přeložek, zaměňuje předložku v s předložkou ve (ve kuchyni).

Vlastní pozorování:

Lexikálně-sémantická rovina: slovní zásoba je intaktní, chlapec rozliší, co nepatří do skupiny, vytvoří některá zobecnění. Popíše obrázek. Chlapec aktivně využívá nová slova. Problémy činí kategorizace pojmů (co nepatří do skupiny a proč), poznávání a vymýšlení nových jednoduchých synonym, homonym a antonym a prakticky je využívat v kontextu.

Pragmatická rovina: velmi šikovný je chlapec v samostatném rytmickém a melodickém vytleskávání písničky. Zpívání písničky a recitování básničky činí Lukášovi problémy. Mluvní apetit je přiměřený. Dovede souvisle vyprávět vlastní zážitek, zazpívá píseň správně rytmicky, ale nepamatuje si slova. Známostou pohádku vypráví s pomocí dospělého.

Morfologicko–syntaktická rovina: Lukášovi činí velké obtíže používání předložek. Uplatňování ostatních gramatických pravidel je intaktní. Jen oblast stupňování přídavných jmen a pojmenovávání pracovišť a pracovníků (obchod – prodavač – prodavačka) dělá problémy. Ve tvoření zdvojnásobení je chlapec šikovný.

Foneticko-fonologická rovina: je třeba vycházet z období řeči, ve které se dítě právě nachází. Tato oblast je zcela intaktní.

Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě předchozího bodu:

Na základě předchozího úkolu jsem zjistila, že by bylo efektivnější pozorovat dítě častěji a soustavně a to nejen při hrách, které obsahují prvky dramatické výchovy, ale i při každodenních činnostech (navazování kontaktu s dětmi...). Při těchto činnostech se nejlépe projevuje jejich spontánní řeč. Do analýzy školních dokumentů mohu zařadit právě například vyšetření s SPC. Abych si ověřila, jaké konkrétní prvky a formy se využívají v rámci činností dětí v předškolním vzdělávání, budu v této fázi také školu navštěvovat a děti pozorovat.

Použitá literatura:

ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2002. ISBN: 80-7178-614-4

BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky*. 1. vyd. Praha : IPOS, 1996. ISBN 80-7068-070-9.

BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. 1. vyd. Brno: MU, PeaDF, 2007. ISBN: 978-80-210-4454-8

DeVITO, A. J. *Základy mezilidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 2001. ISBN 80-7169-988-8

GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. 1. vyd. Brno : Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-756-9.

LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2001. ISBN 80-70-41-088-4.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. 1. vyd. Brno: MU, 1995. ISBN: 80-210-1070-3

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. (eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN: 80-7178-799-X

PAVLOVSKÁ, M. *Dramatická výchova*. 1. vyd. Final tisk Olomoučany, 1998. ISBN 80-7204-071-5.

PAVLOVSKÁ, M. *Komunikace a řešení problémových situací ve škole*. 1. vyd. Brno:MSD, 2004. ISBN 80-86633-24-1.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN: 80-7178-291-2

Internetové zdroje

Zákon o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online]. c1999, poslední revize 1. 6. 2010 [cit. 5. 1. 2011].

Dostupný na World Wide Web: <http://www.msmt.cz>

Pěkný projekt!